

7.4 Økonomisk politik – hvordan kan man styre samfundsøkonomien?

Hvorfor skal jeg læse dette afsnit?

* Fordi centrale økonomiske politikker som finanspolitik, pengepolitik, valutapolitik, indkomspolitik og strukturpolitik bliver karakteriseret.

Hvad kan jeg bruge det til?

* Til bedre at kunne undersøge, hvad det vil betyde for din og/eller din families indkomst, at skatterne sænkes som led i et ekspansivt finanspolitisk indgreb.

* Derved vil du bedre kunne vurdere, om de økonomiske politikker har den tilsigtede konsekvens.

Nu har du læst om, hvordan de økonomiske tendenser ændrer sig – konjunkturer – og hvordan økonomien ønskes indrettet – de samfundsøkonomiske mål. I det følgende skal du læse om, hvilke instrumenter, der kan bruges til at opnå samfundsmålene og styre konjunkturerne i den retning, politikerne gerne vil have – under ét kaldet de økonomiske politikker.

Hovedformålet med de økonomiske politikker er at udjævne udsvingene i konjunkturerne og dermed sikre en stabil udvikling i økonomien, da hverken virksomhederne eller husholdninger bryder sig om usikkerhed om fremtiden.

Generelt set handler økonomisk politik om at få befolkningen til at ændre adfærd. Adfærden kan ændres enten ved **makroøkonomisk styring** eller **mikroøkonomisk styring**.

Først skal vi kigge på den makroøkonomiske styring, som sker på et overordnet niveau ved benyttelse af de offentlige

finansier, renten, pengemængden og valutakursen. Derudover indgår indgreb i løndannelsen og branchernes strukturelle indretning i den makroøkonomiske styring. Du skal i dette kapitel læse nærmere om de makroøkonomiske instrumenter.

Finanspolitik

Finanspolitik er den politik, staten fører ved at regulere dens indtægter og udgifter for at ændre efterspørgslen i samfundet.

Staten kan skrue på sine indtægter (skat, moms og afgifter) og udgifter (offentligt forbrug, investeringer, indkomstoverførsler etc.).

Ekspansiv finanspolitik

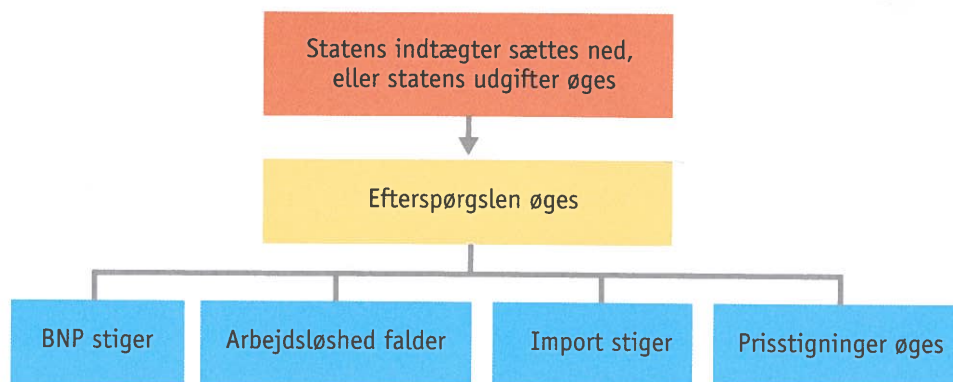
Når de ekspansive finanspolitiske redskaber tages i brug, befinder et land sig typisk i en lavkonjunktur. Hensigten med politikken er at kickstarte samfundsøkonomien ved at øge den samlede efterspørgsel for at øge forbrug, investeringslyst og beskæftigelse.

Når staten fører ekspansiv finanspolitik, kan det foregå på to måder:

* Staten kan *øge sine udgifter*, for eksempel ved at bygge en bro, et hospital eller en motorvej. Derudover kan man ansætte flere skolelærere eller politimænd. Der kan også gives mere i for eksempel SU og pension.

* Staten kan *sænke sine indtægter*, for eksempel ved at sænke afgifter og skatter. På den måde får borgerne en højere **disponibel indkomst** – dvs. et større rådighedsbeløb.

Figur 7.13 Ekspansiv finanspolitik

Note: Ekspansiv finanspolitik sætter gang i den økonomiske aktivitet og skaber dermed økonomisk vækst og større beskæftigelse. Ulempen er, at betalingsbalancen bliver belastet af den øgede import, og at prisstigningerne skaber øget inflation.

Resultatet af at føre ekspansiv finanspolitik er, at der blive skubbet flere penge ud i samfundet, hvilket vil sige, at efterspørgslen stiger. Generelt kan man sige, at større offentlige udgifter og mindre indtægter næsten altid vil øge efterspørgslen. For eksempel vil du få råd til at købe flere sko, hvis du får et par tusinde mere i SU. Når efterspørgslen stiger, vil produktionen også stige. Så vil der blive brug for flere medarbejdere til at producere de ekstra produkter/ydelser, og arbejdsløsheden vil falde.

Når der føres ekspansiv finanspolitik, kan man tale om den såkaldte **multiplikatoreffekt**.

Men ekspansiv finanspolitik kan på den anden side påvirke betalingsbalancen og inflationen negativt. Når produktionen stiger, skal der bruges flere råstoffer i industrien, og forbrugerne vil ofte købe flere varer fra udlandet. Derved stiger importen, hvilket forværrer betalingsbalancen. Når efterspørgslen på arbejdskraft stiger (og arbejdsløsheden falder), betyder det, at der konkurreres om at tiltrække arbejdskraft, hvilket resulterer i stigende lønninger. Som vi så i sidste kapitel, kan flaskehalse på arbejdsmarkedet og løn-pris-spiralen være med til at få inflationen til at vokse.

Figur 7.14 Staten sparer op i gode tider og spenderer i dårlige tider

Multiplikatoreffekten – ringe i vandet

Multiplikatoreffekten er et udtryk for, at en enkelt handling giver en række afledte effekter. Så når staten ved ekspansiv finanspolitik sender penge ud i samfundet og øger efterspørgslen på varer, vil pengene sprede sig ligesom ringe i vandet og skabe sekundære effekter. Lad os kigge på et tænkt eksempel:

Da regeringen ønsker at løfte beskæftigelsen og satse mere på sundhedsområdet, vedtager den at investere 10 milliarder kroner i et nyt sygehus. Der skal nu ansættes mennesker til at bygge sygehuset, og disse vil få en løn, som de kan efterspørge varer for. Det vil løfte efterspørgslen hos virksomheder, som derfor øger sin produktionen og ansætter flere mennesker. Således opstår der en række *sekundære indkomststigninger*.

Størrelsens af multiplikatoreffekten er bestemt af, hvor meget af den øgede indkomst, som går til forbrug og investeringer, og hvor meget der "forsvinder" ud af systemet ved enten a) skattebetalinger (pengene går til staten), b) opsparring (pengene bliver ikke brugt), c) import (pengene går til udlandet).

Jo flere penge der går til forbrug og investeringer, jo større bliver multiplikatoreffekten.

Hvis vi kan "trylle" 10 milliarder kroner om til meget mere, hvorfor fører vi så ikke hele tiden ekspansiv finanspolitik for at opnå en multiplikatoreffekt? Det er der flere årsager til. Når staten sender 10 milliarder kroner ud i samfundet, øger den pengemængden, og der opstår derfor inflation, hvis der er begrænset kapacitet. Det medfører, at lønningerne stiger, og det bliver dyrere at producere. Konsekvensen på længere sigt er, at virksomhederne taber konkurrencekraft og er nødt til skære ned i sin produktion og medarbejderstab.

En anden mekanisme, der fortrænger effekterne ved ekspansiv finanspolitik, er, at politikken kan føre til rentestigninger, som medfører et fald i de private investeringer.

Det er derfor en udbredt opfattelse blandt økonomer, at ekspansiv finanspolitik ikke har nogen effekt på lang sigt. Den kan derimod bruges kortsigtet til at sætte gang i økonomien eller lægge låg på og dermed udjævne konjunktursving. I DR-serien "Økonomi for dummes" forklares multiplikatoreffekten i afsnit 1:8. Klippet kan findes på Youtube.

Kontraktiv finanspolitik

I en højkonjunktur med fuld beskæftigelse og kapacitetsudnyttelse vil der typisk være prisstigninger (inflation). Dette forværrer den danske konkurrenceevne, da vores varer relativt set bliver dyrere i forhold til udlandets, og det betyder samtidig, at danskernes købekraft i forhold til udlandet vokser. Det vil medføre en stor belastning på betalingsbalancen.

I en sådan situation kan staten med fordel føre kontraktiv finanspolitik og forsøge at dæmpe efterspørgslen i den overophedede økonomi. Samtidig sparer staten penge op, så der er penge klar til, når den næste lavkonjunktur rammer.

Det kan ligesom ved ekspansiv finanspolitik foregå på to måder – med modsat fortegn:

Staten kan *spare på sine udgifter*. Hvis du fik mindre SU, ville du nok ikke have råd til din daglige pizza.

Staten kan *øge sine indtægter*, for eksempel ved at sætte skatter og afgifter op.

Pengepolitik – den vigtige rente

Pengepolitik er alle former for indgreb på pengemarkedet rettet mod *renteniveauet og pengemængden*.

Politikken bliver fastlagt og gennemført af Nationalbanken.

Målet med den danske pengepolitik er at sikre stabile priser, hvilket vil sige at fastholde inflationen i underkanten af 2 procent, og sikre en stabil valutakurs. Det primære formål med pengepolitik er formelt set ikke at udjævne konjunktursvingningerne, som det er med finanspolitik.

Alligevel ser vi dog i dag i stor stil, at pengepolitik bliver anvendt til at holde hånden under den økonomiske vækst. Særlig vigtig i den forbindelse er **renten**, som vi hører om i medierne på daglig basis.

Vi er alle afhængige af at kunne låne penge, hvis vi en dag skal købe en bil eller et hus eller starte en virksomhed. Det koster som bekendt penge at låne – og den pris benævnes renten. Renten er altså prisen på penge.

I Danmark er det som nævnt Nationalbanken, der fastlægger pengepolitikken. Nationalbanken agerer som bankernes bank. Her kan banker som Danske Bank, Nordea og Jyske Bank låne penge, som de dernæst kan låne ud til deres kunder.

Den rente, bankerne betaler til Nationalbanken, benævnes **udlånsrenten (diskontoen)** og fastsættes af Nationalbanken. Hæver Nationalbanken sin udlånsrente, bliver det dyrere for bankerne at låne – og dermed også dyrere for bankens kunder i sidste ende – og det vil gøre det mindre attraktivt at låne penge.

Nationalbanken kan regulere pengemængden ved køb og salg af obligationer. Hvis Nationalbanken skønner, at der er for få penge i omløb, kan den købe obligationer og dermed sende flere penge i omløb. Renten påvirkes nedad, da prisen på penge vil falde, når der udbydes flere penge.

Ud over renteniveauet og pengemængden handler pengepolitik også om, hvilke vilkår og regler der skal gælde for **kreditgivning**. Skal der eksempelvis gælde særlige regler for lån til studerende? Og hvilke regler skal der gælde for afdragsfrie lån, hvor husejere over en årække slipper for at betale af på lånet?

Ligesom finanspolitik kan pengepolitik være ekspansiv og kontraktiv.

Lad os bruge den ekspansive variant som et eksempel:

En pengepolitik, som giver anledning til rentefald og stigende aktivitet i samfundet, kaldes *ekspansiv* og bruges til at sætte gang i økonomien under en lavkonjunktur. Når renten falder, bliver det billigere at låne penge, og det giver en forøgelse af investeringer og lånefinansieret forbrug, som *øger efterspørgslen*. Stigende efterspørgsel gør, at der *produceres mere*, hvilket betyder, at efterspørgslen på arbejdskraft stiger, resulterende i *faldende arbejdsløshed*. Med billigere penge vil forbrug og investeringer også rettes mod udlandet, og dermed stiger *importen*, hvilket kan forværre betalingsbalancen.

Rentefald → Stigende forbrugs- og investeringslyst → Voksende efterspørgsel → Stigende produktion og beskæftigelse → Øget inflation → Forværret betalingsbalance

Pengepolitikken er meget indirekte, idet virkningerne går gennem mange led, før de slår igennem. På den måde tager det tid, før et pengepolitisk indgreb har de ønskede virkninger – der er et **time-lag** i pengepolitikken, akkurat som ved finanspolitik. Pengepolitik virker primært gennem påvirkning af efterspørgsel og konkurrenceevne med heraf følgende afledte effekter på produktion, beskæftigelse, løn og priser. Størrelsen af virkningerne er imidlertid vanskelige at forudsige og kan slå igennem med varierende tidsforsinkelser – alt efter konjunkturforløbet.

Som vi skal læse mere om i kapitel 7.5, har Nationalbanken i praksis ikke fuld kontrol over renten, da den følger Den Europæiske Centralbank (ECB).

Valutapolitik – EU bestemmer

Valutapolitik er den form for økonomisk politik, der ændrer valutakursen med henblik på at påvirke den økonomiske aktivitet.

Når en valuta nedskrives i forhold til omverdenen, er der tale om en **devaluering**. Hensigten er at opnå en forbedret konkurrenceevne og dermed større eksport. En devaluering vil på kort sigt medføre en forbedret konkurrenceevne, fordi prisen på landets valuta falder, og dermed bliver varerne målt i udenlandsk valuta billigere. Imidlertid svarer dette

indgreb til 'at tisse i bukserne', idet konsekvenserne af indgrebet relativt hurtigt vil resultere i stigende inflation og på lidt længere sigt stigende arbejdsløshed.

Når en valuta opskrives, taler man om en **revaluering**. Revaluering foretages i reglen i lande med overskud på betalingsbalancens løbende poster. Formålet vil oftest være begrænsning af inflationen.

I Danmark er det ikke længere muligt at føre valutapolitik, idet der føres en **fastkurspolitik** over for euroen. Det vil sige, at den danske krone forsøges holdt på et stabilt niveau over for euroen (7,46 kroner pr. euro). På den måde kan man sige, at valutapolitik og pengepolitik kun i begrænset omfang kan anvendes som et aktivt økonomisk redskab i Danmark, da renten følger ECB.

En sidste form for økonomisk politik på makroplan er **indkomstpolitikken**, som har til formål at dæmpe lønstigningerne i samfundet med henblik på at forbedre konkurrenceevnen. I praksis er det dog svært at føre indkomstpolitik i Danmark, da arbejdsmarkedet principielt er liberalistisk, og da arbejdsmarkedets parter i praksis har indgået aftaler om løn og vilkår på egen hånd siden slutningen af 1800-tallet. Indkomstpolitik har ikke været anvendt aktivt i Danmark i de sidste årtier – og derfor vil vi ikke gå mere i dybden med den.

Strukturpolitik

Finanspolitik, pengepolitik og valutapolitik er alle politikker, man kan forsøge at påvirke den samlede efterspørgsel med. Ved finanspolitik og pengepolitik forsøges den indenlandske efterspørgsel styret/ændret. Ved valutapolitik forsøges